

Megosztottság, közönség, színház

Beke Zsolt 2017 Mar 08 0 hozzászólás

Interjú Tóth Tiborral, a Komáromi Jókai Színház igazgatójával.

Tóth Tibor

A Jókai Színház 2016/2017-es évada a társadalmi megosztottság problémáját kívánja körüljárni, ennek jegyében a Kassai Thália Színházzal közös sajtótájékoztatót hirdettek meg az évad programját, illetve egy közös produkcióval, Székely Csaba Bányavakságának színre vitelével álltak a nézők elé. Félidőben hogyan értékeli ezt az együttműködést?

Már túl vagyunk a félidőn, mindkét bérletsorozat mindkét színházban véget ért. A kassai közönség talán kicsivel nyitottabban fogadta ezt a témát. Nem tudom ennek az okát, nyilván a közönség összetételében kell keresni az indokot. A kelet-szlovákiai emberekhez talán közelebb áll ez az életérzés, jobban érzik ezeknek a szituációknak a humorát. A koprodukcióból származó tapasztalataim pozitívak, ugyanakkor ne legyenek illúzióink.

Az együttműködés a továbbiakban, a két színház közti távolság miatt, csak formális lehet.

S a földrajzi távolságból adódó problémákon túl, azt gondolom, mindkét színház társulata kis létszámú, s mindkét színháznak elsősorban a saját működése a fontos. Nem beszélve arról, hogy bár közös a küldetésünk, de a színház, a közeg

más, és ne is várja el senki, hogy a két színház egyforma arculatot képviseljen, mert a Thália és a Komáromi Jókai Színház hagyományából, fejlődéstörténetéből, gazdasági helyzetéből, valamint a művészeti vezetés által megfogalmazott koncepciójából adódóan nem ugyanazt az irányvonalat követi. És szerintem ez rendjén is van így, ettől egyik színház sem jobb vagy rosszabb, csak vannak bizonyos kérdések, melyekre másféle válaszokat adunk.

Persze időről időre erőnkön felül össze lehet hozni egy-egy ilyen jellegű előadást, de mindig meg kell nézni, hogy mennyit profitálunk belőle.

Ez most egy kivételes helyzet volt: a közönség most nem azokkal a színészekkel találkozott, akiket megszokott, s a téma, illetve a dráma sem hétköznapi, bár hozzá kell tennem, hogy a mi színházunkban ez nem volt idegen, hiszen néhány évvel ezelőtt bemutattuk a trilógia első részét, a Bányavirágot Keszég László rendezésében.

A Bányavakság a többségi nemzet és a kisebbségek viszonyát tárgyalja, de emellett a mai politika amoralitása is legalább ekkora hangsúlyt kap benne. Az előadásról írott kritikámban azt emeltem ki, hogy ez a fajta szemlélet és problémafelvetés nagyon hiányzott a szlovákiai magyar kultúrából. Az előadás annak ellenére, hogy a darab egy erdélyi helyzetet ír le, csont nélkül megfeleltethető a szlovákiai helyzetnek. Mi állhat annak hátterében, hogy az utóbbi időben ez a fajta – önkritikus – számvetés elmaradt a szlovákiai magyar kultúrában?

Nem tudom, s nem is szeretnék választ adni erre, általános szinten, hiszen nem tisztem, hogy egyéb művészeti ágak helyzetét, problémafelvetéseit megkérdőjelezzem. Mindenki csináljon egyéni számvetést a maga lehetőségei között. Azt viszont el kell mondanom, hogy az elmúlt időszakban a Komáromi Jókai Színház igenis reflektált a szlovákiai magyar közösség problémáira, lehet, hogy nem direkt módon, s nem „egy az egyben”, hanem szimbolikus, áttételes módon, de több előadásunkban is előkerültek ezek a kérdések. Csak hogy néhány példát említsek: Az említett Bányavirágon kívül a most bemutatott A nép ellensége, vagy a korábban műsoron lévő A hentessegéd, Caligula helytartója, A revizor, Tisztújítás is ezekkel a kérdésekkel foglalkozott, de ha tovább megyek a Cseresznyés kert modellhelyzete is rólunk beszél.

A színháznak az is a dolga, hogy ezeket az asszociációs készségeket előhívja a nézőben, melyek segítségével a néző összerakja a képet. Természetesen nem egyforma mértékben olvassa mindenki az előadás rétegeit, de ez akkor is így van, ha direkterben fogalmazunk.

Az előadás formai megoldásaiba nem szoktam beleszólni, az mindig a rendező privilégiuma, tehát a végső forma és a konkrét jelrendszer az adott előadás alkotóinak felelőssége.

A két színház együttműködése frappáns válasz a társadalmi megosztottságra. Miként a Székely-mű is az emberek közötti törésvonalakat mutatja meg. Hogy látja Ön, mik azok a fő ellentétek, amelyek a szlovákiai magyarságot megosztják? Közhely ma már, hogy a mostani válság az elit válsága. Lehet

ilyen körülmények között a megosztottság problémájára a színház nyelvével felelni?

A színház nem ad feleletet, kész válaszokat, úgy gondolom, nem ez a dolga, hanem a maga nyelvén kérdéseket vet fel. S hogy erre ki milyen válaszokat ad, egyéni döntés.

A társadalom több szinten is megosztott, mert a közösség nem ismeri fel azt a fajta politikai manipulációt, ami ezt a jelenséget előidézi. Nem tudunk a saját kishitű magatartásunkon túllépni, s ezért inkább ellenségképet gyártunk, mely megmagyarázza, megmagyarázhatja, hogy miért nem sikerülhet megváltoztatni az adott helyzeteket.

Bányavakság (rendező Czajlik József): Lax Judit, Benkő Géza, Fabó Tibor, Tóth Tibor

A Tháliával történt közös munka során, pontosabban a Bányavakság komáromi és kassai előadásai milyen tapasztalatokkal szembesítették, van-e különbség a két színház közönsége, közönségi elvárásai közt? Lehet valamiféle esztétikai (?), társadalmi (?) egységként gondolkodni a szlovákiai magyar színházról? Létezik egyáltalán ilyen?

Nem lehet egységesen gondolkodni erről, mert nem egységes a közösség s a közönség.

Elméleti szinten persze lehet egységről gondolkodni, a cselekedetek szintjén azonban nem, mert az adott probléma helyzetelemzéséből születik meg egy konkrét megoldás. S a megoldások mindig egyéniak, ahogy a felelősség is egyéni.

A Jókai Színház hol helyezi el magát? Inkább a magyar vagy a szlovák színházi nyelvhez áll közelebb?

A Jókai Színház a magyar színházi nyelvhez áll közel, már csak a hagyományaiból, gyökereiből kifolyólag is. Az elmúlt száz év során nem volt annyira intenzív a szlovák színház hatása, hogy ez meghatározó módon jelen lenne a szlovákiai magyar színházi életben. Ahogy a pozsonyi színművészeti főiskolára egyre több magyar diákot vettek fel, úgy erősödött ez az impulzus, tehát ha van a szlovák színháznak hatása ránk nézve, az elsősorban a színészpédagógia terén érhető tetten.

Kilencven százalékban magyarországi rendezőkkel dolgozunk, tehát elsősorban az anyaországi szemléletmódot követjük előadásainkban.

Amikor egy-egy erdélyi rendező dolgozik nálunk, akkor áttételesen a román színházi hatás is megjelenik, de ennek aránya megegyezik a szlovák színházi alkotók jelenlétének arányával.

Két színházkultúra mezsgyéjén létezőnk, de egyértelmű, hogy a magyarországi színházi hatás erősebb. Már csak azért is, mert a verbalitás még mindig meghatározó része a színházművészetnek, s jóval egyszerűbb létrehozni egy előadást, ha nincsenek nyelvi akadályok.

Nemrég volt Esterházy Péter Mercedes Benz című darabjának bemutatója a pozsonyi Szlovák Nemzeti Színházban. Eszenyi Enikő is rendezett már Pozsonyban, és a Szlovák Nemzeti Színház rendszeres vendégszereplő a Vígszínházban. Kapcsolódások vannak, de bizonyára különbségek is. Hogyan lehetne jellemezni a két színházi kultúra jellegét és kapcsolatát?

Kapcsolódások a Komáromi Jókai Színházban is vannak – dolgoztak a komáromi színházban is nagyszerű szlovák színházi alkotók, a teljesség igénye nélkül: Martin Huba, Rastislav Ballek, korábban Štefan Korenči, Lubomír Paulovič. Most is épp egy ilyen csapattal dolgozunk. A Rómeó és Júlia rendezője Martin Huba, színesrendező, a díszletet Jozef Ciller, a pozsonyi színművészeti egyetem professzora, a turócszentmártoni színház jeles tervezője tervezi, a jelmezek Peter Čanecký munkái, aki a Szlovák Nemzeti Színházban rendszeresen dolgozik, többek közt az említett Mercedes Benz jelmezeit is ő álmodta színre, az előadás koreográfusa Juraj Letenay, a pozsonyi színművészeti egyetem színházi karának dékánja. Megtiszteltetés számunkra, hogy időről időre visszatérnek a színházunkba, s a bensőséges, műhelyjellegű próbafolyamat eredményeként minden esetben egy izgalmas, szakmailag magas színvonalú előadás születik. A szlovák színházi elit egy része nálunk dolgozik.

A szlovák színházkultúra fiatalabb, ebből adódóan nyitottabb, de vannak helyzetek, jelenségek, melyeken ők még nem rágták át magukat, a magyar színházi kultúra viszont nagyon gazdag – rengeteg alkotóval, ebből adódóan nagyobb a merítés, több izgalmas csapat, alkotó válik ki, de mellette persze több a közép-szerű előadás is.

Mennyire látszik a Jókai Színház Magyarországról, illetve a szlovák szakma felől? A szlovák szakma és a Jókai viszonya életerősnek tűnik. A másik

oldalon pedig, kicsit kellemetlen téma felé nyúlva: a 2016-os kisvárdai színházi fesztiválra nem hívták meg a Jókait. És a korábbi években sem volt problémamentes az ottani jelenlét. Mintha volna itt mit pótolni, nem csupán a kisvárdai fesztivál tekintetében...

Udvariassági és protokoláris körök mindkét irányból. Vadhajtás vagyunk, mindkét oldalon. De ez nem a Komáromi Jókai Színház kiváltsága, hanem most ilyen állapotban van a színházi szakma: a szakmai körök zártak – nem nézik egymást a kollégák, vagy mert rengeteget dolgoznak, s nincs rá lehetőség, vagy mert nincs

valós érdeklődés. A magyar színház Budapestre figyel, Budapest csak önmagára figyel. A vidéki és határon túli színházakban legalább még van egyfajta nyitottság, kíváncsiság.

A kisvárdai fesztiválon való részvételünkkel kapcsolatosan sem lehet egyértelműen ítéletet mondani: voltak évek, amikor elhoztuk a fődíjat, volt, hogy a színház döntött úgy, hogy nem vesz részt a fesztiválon, mert nem értett egyet a válogató döntésével, s olyan is volt, hogy nem hívtak meg bennünket. Ez a helyzet, viszony évről évre változik.

A válogató szuverén joga, hogy döntsön, melyik előadás „fér el” az adott év kínálatában, színház joga viszont, hogy eldöntse, részt vesz-e a fesztiválon vagy sem. Nem gondolom, hogy ezen a téren bármit is pótolnunk kellene.

Nemzetiségi és egyben kisvárosi színházként minden bizonnyal nem kis mértékben kell tekintettel lenni a közönség (konzervatív?) igényeire. Ahogy az elit válsága kapcsán már mondtam, valószínűleg az elitista út sem járható, ahogy a közönség igényeire hagyatkozás útja sem. A Jókai Színház hogyan próbál lavírozni a két lehetőség közti ösvényen?

A Komáromi Jókai Színház megpróbálja az ollót minél szélesebbre nyitni. Mivel ebben a közegben próbál életben maradni, ezért megpróbál a közönség minden rétegének megfelelni. Az óvodás generációtól a vidéki közönségig. Az más kérdés, hogy minden műfajon belül próbálunk szakmailag igényes munkát végezni.

Korábban azt nyilatkozta, hogy az egyetemisták nem nagyon járnak színházba. 2016-ban Arthur Miller: Az ügynök halála mellé feldolgozó foglalkozások is párosultak. A Vekker Műhellyel közös projekt keretében Kuklis Katalin és Tóth Károly gondolta tovább a művet az iskolákban. Az ilyen foglalkozások vezethetnek el ahhoz, hogy a fiatalok újra visszatáljanak a színházba. Milyen volt a projekt fogadtatása? Lesz folytatás?

A tantermi színházi előadások csak kiegészítő foglalkozásként működhetnek, ez nem útja a színháznak, ezt nem tudjuk teljes mértékben felvállalni. Fontos és értékes kísérlet, de az összes diáknézőnkhez nem jut el, tehát a hatása is csak részleges.

Nem gondolom, hogy az egyetemisták azért nem járnak színházba, mert ilyenben nem volt részük a korábbi években. Nem járnak – ez mutatja a jövő értelmiségének szellemi igényeit. De sok évi próbálkozás után feladtuk azt a reményünket, hogy ezen változtassunk.

Lehet, hogy a színház repertoárja nem felel meg az egyetemista nézőknek, nem tudjuk biztosan, lehet. Remélem, másutt megtalálják a színházi számításaikat. De lehet, hogy az ő életükben már nincs helye a színházművészetnek (sem)...

Egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek a diákok számára indított színházi nevelési projektek. Ez a színházi forma különösen alkalmas arra, hogy gondolkodó embereket neveljen. Tervez ilyet a Jókai Színház?

Ne legyenek felesleges illúzióink! Sem egy színházi előadás, sem egy színházi nevelési program nem elegendő ahhoz, hogy gondolkodó embereket neveljünk. Ha a család, az iskolai közösség és a társadalom nem tudja ezt megalapozni, a színház nem tud változtatni ezen.